

Social Activities and Practices Institute
Sofia 1606, № 1 Victor Grigorovich str
tel: +359/ 2 8524713
sapi@sapibg.org www.sapibg.org

Документът е изготвен в рамките на
проект „Правосъдие приятел на дете – обучение на
професионалистите за по-добро взаимодействие”
№ JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465

Съфинансиран
от програма „Правосъдие”
на Европейския съюз

КОМПЕТЕНЦИИ НА РАБОТЕЩИТЕ С ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ ИЛИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

София, 2017

Съфинансиран
от програма „Правосъдие“
на Европейския съюз

Документът е изготвен в рамките на проект „Правосъдие, приятел на детето – обучение на професионалистите за по-добро взаимодействие“ по договор № JUST/2014/JACC/AG/ VICT/7465 с финансовата подкрепа на програма „Правосъдие“ на Европейския съюз.

Цялата отговорност за съдържанието се носи от Институт по социални дейности и практики и при никакви обстоятелства не може да се приеме, че отразява официалното становище на Европейската комисия.

Асоциирани партньори по проекта са:

Авторски екип:

проф. д-р Нели Петрова,
д-р Надя Стойкова,
Даринка Янкова

Sofia 1606, № 1 Victor Grigorovich str
tel: +359/ 2 8524713
sapi@sapibg.org www.sapibg.org

ISBN 978-954-2956-28-0

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
Изискване за специална подготовка	4
Какво означава специална подготовка?.....	4
Подход, основан на компетенции?.....	5
ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ	7
ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ НА СПЕЦИАЛИСТ, РАБОТЕЩ С ЛИЦЕ, ЖЕРТВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ И/ИЛИ НАСИЛИЕ	8
ПРИЛОЖЕНИЕ№1	8
Компетенция № 1. Информира пострадалото лице за неговите права.....	8
Компетенция № 2. Проучва емоционално-психичното и социалното състояние на пострадалия.	9
Компетенция № 3. Разпознава белезите и симптомите на преживяно насилие от жертвата на престъпление.	9
Компетенция № 4. Изготвя и споделя индивидуализирана оценка.....	10
Компетенция № 5. Улеснява разпит на лицето, жертва или свидетел на престъпление чрез специализирано изслушване /интервюиране/	11
Компетенция № 6. Партнира с представители на други институции с цел да гарантира правата и интересите на лицето.....	11
Компетенция № 7. Професионализация	12
Компетенция № 8. Спазва етични норми и правила за поведение	12
ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ НА СПЕЦИАЛИСТ, УЧАСТВАЩ В ДЕЙНОСТИ С ДЕТЕ, ЖЕРТВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ И/ИЛИ НАСИЛИЕ .	14
ПРИЛОЖЕНИЕ№2	14
Компетенция № 1. Познава и разбира детското развитие, когнитивните, емоционалните и социалните характеристики на всеки възрастов период. Разпознава белезите и симптомите на преживяно насилие от жертвата на престъпление.	14
Компетенция № 2. Използва вербална и невербална комуникация по подходящ за детето начин.....	15
Компетенция № 3. Познава и ползва ресурсите на нормативната рамка на правата на децата и тяхната закрила, на наказателното правосъдие, на други нормативни актове в името на най-добрия интерес на детето	15
Компетенция №4. Партнира с представители на други институции с цел координация на усилията за постигане на правосъдие и превенция на виктимизация на детето.....	16
Компетенция № 5. Спазва етични норми и правила за поведение към пострадалите от престъпление	17

ВЪВЕДЕНИЕ

Изискване за специална подготовка

Във международните стандарти за защита правата на детето¹, както и на хора, които са в уязвимо положение се отбелязва необходимостта от специализирана подготовка на професионалистите, която гарантира спазването на техните права, включително правата, свързани с индивидуален подход, съобразяване с особеностите и потребностите на отделния човек. Тези изисквания имат директно действие в нашата страна, а част от тях² са и въведени във вътрешното законодателство. Прави впечатление, че изискванията в НПК касаят само дела срещу непълнолетни извършители, а не се отнасят до участие на деца, жертви на престъпление в правни процедури в качеството им на свидетели. Вероятно се смята, че тяхната защита се гарантира през задължителното участие на психолог или педагог при малолетните свидетели, и участието им по преценка на разследващия орган при непълнолетните.

Какво означава специална подготовка?

Това е въпрос, който все още не е намерил своите ясни отговори. Професиите и на психолог и на педагог са твърде „отворени“, което поставя сериозен проблем по отношение на очакванията за специализирана подготовка.

По отношение на професията „психолог“ няма ясен стандарт и хора, които имат диплом за бакалавър по целия набор от т.н. хуманитарни специалности могат да учат магистратура по психология, с изключение на СУ „Св. Кл. Охридски“, където единствена „отворена“ за незавършили бакалавърска степен по психология е именно програмата по детско-юношеска психология.

¹ Конвенция за защита правата на детето, Насоки на СЕ за дружелюбно към децата правосъдие, Директива на ЕС 2012/29 и други.

² НПК, Чл. 385. По делата за престъпления, извършени от непълнолетни, досъдебното производство се провежда от определени разследващи органи със специална подготовка.

При определянето на професия „педагог“ ситуацията е едновременно различна, и подобна. В нашата страна единственият стандарт, който съществува за професия, имаща отношение към децата е учителската професия, която се определя като учителска правоспособност³, която обаче се приема като педагогическа и в този смисъл, всеки специалист, бил той математик, химик, историк се приема като педагог. Придобиването на учителска правоспособност включва само 120 часа по педагогика и психология, като обичайно става дума за обща и педагогическа психология. Останалата част от подготовката е ориентирана към методика на преподаване на съответния предмет.

Съществува практика специализирани детски полицаи, и ли т.н. инспектори от Детска педагогическа стая, да участват в разпитите на деца като свидетели, при насилие или престъпления. Трябва да се отбележи, че те имат едногодишна подготовка в Академията на МВР за своята работа, която обаче подготовка обхваща работа с деца, извършители на престъпления.

Тази ситуация предполага много трудности и висок риск от реален недостиг от знания, умения и нагласи за разбиране на нуждите на детето, свързани с комуникация, споделяне, разкриване на информация, на спецификата на неговото развитие, на начините за адаптиране на правните процедури така, че детето да бъде чуто и неговите показания да имат стойност. В действителност никоя от посочените по-горе квалификации, които аргументират специализирана подготовка, не гарантират наличието на такъв тип компетенции.

Подход, основан на компетенции?

Подходът, базиран на компетенциите предполага при разработване на учебните планове и програми, насочени към определена подготовка в университетите или в други учебни организации да се цели постигането на ясен набор от знания, умения и нагласи, които да съответстват на нуждите на съответната практика. В България днес обучителните организации не

³ НАРЕДБА за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“, Обн. - ДВ, бр. 89 от 11.11.2016 г., в сила от учебната 2017/2018 година Приета с ПМС № 289 от 07.11.2016 г.

винаги са с ясен статут, те сами определят съдържанието, формите и методите на обучение, акредитират учебните планове и програми чрез свои представители, сами оценяват резултатите в края на обучението. Подходът, базиран на компетенциите, е алтернативен на подхода, действащ на практика, който би могъл да се „дефинира” единствено като подход, базиран на подразбирането. Това с особена сила важи за специалностите с широк хуманитарен профил, където се подготвят специалисти за т.н. нерегулирани професии⁴. Този подход предполага наличие на стандарти за професии, или за специфична професионална подготовка, които по същество са набор от компетенции.

В литературата на български често се употребяват две думи – компетентности и компетенции, които всъщност са превод на една дума (Competencie). Става дума за едно и също понятие, което в различен контекст има различен, но свързан смисъл. Според едни специалисти „компетенция е потенциален ансамбъл от поведения (афективни, когнитивни, психомоторни), които позволяват на индивида да изпълнява ефикасно една дейност, считана най-общо като комплексна.”⁵ Компетенция е връзката между възможностите на индивида и изискванията на работата, която извършва.

На първо място, казваме, че един индивид е компетентен, когато е способен да мобилизира своите познания в изпълнение на професионалната си дейност. С други думи когато говорим за компетенции или компетентности имаме предвид набор от знания, умения, нагласи за изпълнение на една дейност на определено ниво. В този смисъл компетенцията е и стандарт за извършване на определена дейност. От друга страна компетентността е и стандарт за стойност:

⁴ Такива са професиите и на възпитателя, и на социалния работник, и на педагога, тъй като изискванията за заемане на длъжностите са твърде отворени. Регулирани в най-голяма степен са инженерните и медицинските професии.

⁵ Виж по-подробно Петрова-Димитрова, Н. **Подготовка на социалните педагози - компетенции, стандарти, перспективи.** // Педагогика, N 1, 2011.

- един специалист е компетентен и в смисъл на имащ право да върши определена дейност, т.е. казваме “това е в сферата на неговите компетенции”.

- специалистът може да прилага своите способности единствено в рамките на дейностите, за които е обучаван, има диплом, лиценз, сертификат и пр.

В този смисъл е важно, структурите, които работят с деца заедно с обучителните организации да разработят поне два профила на компетенции, които са необходими при работа с деца, жертви на насилие и престъпления. Предложението за стандарти, разработени в рамките на този проект се основава на дългогодишния ни опит в работа с деца, в между институционално сътрудничество и разработване на профили на компетенции. Нашето разбиране е, че само ясните компетенции би трябвало да дават правомощие за работа по тези случаи.

ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ

Профилите на компетенции за работещи с пострадали лица и деца, представени в настоящия документ, са разработени в рамките на проекта „Правосъдие, приятел на детето – обучение на професионалисти за по-добро взаимодействие” по договор с № JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465 и са консултирани с експерти от системата за закрила, полиция и правосъдие в рамките на работни групи и професионално обсъждане на заключителна конференция през ноември 2017 г. Първият профил (Приложение № 1) включва набор от компетенции, които всички професионалисти, независимо от своята професия, които имат досег с пострадали лица, следва да получат, т.е. става дума за **един минимален стандарт за специализирана подготовка**, която трябва да имат разследващи полицаи, лекари, прокурори, съдии, персонал по изпълнение на наказания и др. Вторият профил (Приложение № 2) включва знания, умения и нагласи, които социални работници, психолози и педагози, работещи в

специализирани интегрирани услуги⁶ за деца, жертви на насилие, трябва да притежават.

ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ НА СПЕЦИАЛИСТ, РАБОТЕЩ С ЛИЦЕ, ЖЕРТВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ И/ИЛИ НАСИЛИЕ

ПРИЛОЖЕНИЕ №1

Компетенция № 1. Информира пострадалото лице за неговите права

Може да:

- Информира лицето и неговото семейство за правата на лицето като жертва на престъпление; информира пострадалия за правото му на участие и правото му да бъде чуто;
- Да поднася информацията по разбираем за пострадалия и неговите близки начин. Да използва различни форми на представяне на информацията като видеоматериали, специални брошури, интерактивни техники.
- Действа съобразно нормативната база;
- Използва нормативните разпоредби в интерес на работата и в интерес на лицето, застъпва се за правата и интересите на жертвата на престъпление;
- Да използва специфичната, референтна, допълваща нормативна база, касаеща лицето;
- Информира лицето за правото му на индивидуална оценка, смисълът и целите на тази оценка, стъпките и съдържанието на нейното протичане;
- Консултира лицето и неговите близки за мерки и дейности, свързани с гарантиране на правата на лицето;
- Придружава лицето през целия процес на предоставяне на услугата;

⁶ Като Зона Закрила, социални услуги в ЦОП с изградени „сини стаи”, кризисни центрове и др.

Компетенция № 2. Проучва емоционално-психичното и социалното състояние на пострадалия.

Може да:

- Общува, да изгражда доверителен контакт, да използва различни техники на интервюиране;
- Провежда психо-социално интервю;
- Извършва клинично наблюдение;
- Разпознава и се съобразява с етапите на емоционално, когнитивно, психо-социално, поведенческо, развитие на лицето през различните теории за развитие на човека;
- Разпознава и се съобразява с проявите на психично и социално функциониране и на психично страдание при хората;
- Разпознава и се съобразява с проявите на влиянието на семейните връзки и интеракции върху психичното функциониране на човека – място на лицето в семейството, граници, роли, възпитателен стил и типове отношения между съпрузи, родителски, митове, табута;
- Прилага разпознаваеми теоретични познания за проучване на психичното и социалното функциониране на лицето.

Компетенция № 3. Разпознава белезите и симптомите на преживяно насилие от жертвата на престъпление.

Може да:

- Разпознава симптомите на различните видове насилие, типологията на насилието в семейството и извън него;
- Идентифицира симптомите на насилие, възрастово специфична характеристика на симптомите на лицето-жертва;
- Разпознава последиците от преживяно насилие, разпознава белезите/проявите на страданието в комуникацията и поведенческите реакции на лицето;
- Разпознава особеностите на разкриване на преживяно сексуално насилие;
- Разпознава лоялността на лицето към извършителя/те на насилие;

- Разпознава симптомите на negliжиране, сплашване, отхвърляне, дискриминиране.

Компетенция № 4. Изготвя и споделя индивидуализирана оценка

Може да :

- Разбира различните видове общуване (вербално и не вербално) разбира смисъла на информацията, анализира съдържанието на речта;
- Осмисля връзката между човек, проблем, ситуация и идентифицира проблеми и трудности;
- Формулира хипотези и заключения за значението на данните, за връзките като ги аргументира през разпознаваемо познание;
- Идентифицира нуждите, извежда специфичните нужди, произтичащи от ситуацията на конкретния случай, в зависимост от неговата възраст, развитие, социална ситуация и пр.;
- Центрира усилията си към определяне на ресурсите, както неформални, така и формални;
- Идентифицира нужди на човека, свързани с правото му да бъде чул;
- Идентифицира рисковете от повторна или вторична виктимизация ;
- Споделя оценката на разбираем за лицето и неговото семейство език;
- Определя и договаря цели на съвместната работа;
- Обсъжда своите идеи и хипотези с екипа по случая, формулира становища;
- При необходимост координира и партнира за изработване на интегриран план за интервенции, включително достъп до други институции и услуги;
- Осигурява достъп до универсални, социални и рехабилитационни услуги;
- Осигурява достъп до медицинска, правна, психологическа подкрепа и помощ при необходимост;
- Води документация по случая.

Компетенция № 5. Улеснява разпит на лицето, жертва или свидетел на престъпление чрез специализирано изслушване /интервюиране/

Може да:

- Да подготвя обстановката за провеждане на разпит;
- Да посрещне придружаващия го;
- Да подготвя лицето за разпит – запознава лицето с обстановката, въвежда го в целите на разпита; изгражда контакт, доверие и предразполага лицето; да проучи специфичния език на лицето; да може да инструктира лицето съобразно неговото развитие относно правилата за провеждане на разпит;
- Да прилага специфични техники за интервюиране, центрирано към данни и факти – отворени въпроси, стимулиране на свободния разказ, подкрепа за изясняване на детайли, за разполагане на събитията във времето, за разграничаване на действително от фантазия, техники за невербално изразяване;
- Да преформулира въпроси от други участници в разпита, по начин по който лицето да ги разбере, без да се загуби смисъла на въпроса;
- Да изразява доверие, не конфронтира, не иронизира, не заплашва, не спори с лицето;
- познава и прилага добри практики за разпит на деца от международния опит

Компетенция № 6. Партнира с представители на други институции с цел да гарантира правата и интересите на лицето

Може да:

- Подготвя писмени информации, доклади, становища, преписки;
- Обменя информация с партньорите;
- Организира/участва професионално в мултидисциплинарна и между-институционална среща;

- Разбира значението на екипната работа за повишаване ефективността при решаване на случая и участва в нея;
- Действа в рамките на своите компетенции и уважава мнението на членовете на екипа;
- Договаря отговорности;
- Дава ефективна обратна връзка;
- Разграничава личната си позиция от позицията на институцията, която представлява.

Компетенция № 7. Професионализация

Може да:

- Разсъждава върху своите практики, осмисля тяхното значение за работата;
- Обсъжда своята работа с колеги;
- Участва във форми за професионално развитие и подкрепа като обучение, интервизия, супервизия и други;
- Може да търси професионална помощ и подкрепа;
- Стремех за усъвършенстване и развитие;
- Иновативност;
- Проявява ангажираност и отговорност.

Компетенция № 8. Спазва етични норми и правила за поведение

Към пострадалите от престъпление:

Може да бъде:

- Коректен, толерантен и добронамерен към всяка жертва на престъпление;
- Използващ своите професионални компетенции, както и тези на службата, която представлява в интерес на пострадалите;

- Недопускащ злоупотреба с права, компетенции на службата в ущърб на правата и интересите на пострадалите;
- Не осъждащ, уважаващ достойнството на човека;
- Управляващ собствените си чувства, преживявания в отношенията с пострадалите;
- Емпатиен и подкрепящ;
- Автентичен – способност да осъществи истински, човешки, неподправен контакт, без фасада;
- Не коментира човека по унижаващ достойнството му начин;
- Спазва професионална тайна, т.е. използва придобитата информация само за професионални цели;
- Приема човека, такъв какъвто е;
- Сензитивен към нуждите на лицето;
- Безпристрастен, неутрален, с ясни професионални граници;
- Търпелив и съобразителен с поведението и ритъма на лицето;
- Приема и уважава различието, проявява недискриминативни нагласи.
- Проявява гъвкавост и съобразителност при прилагане на закона в интерес на пострадалите.

Към партньорите в мултидисциплинарния подход:

- Действа в рамките на своите компетенции;
- Уважава и зачита личното и професионално достойнство на партньорите;
- Проявява лоялност към общоприетите принципи и цели;
- Толерантен и кооперативен към партньорите;
- Проявява непримиримост към осъждащи, дискриминативни, унижаващи достойнството на пострадалите поведения и изказвания от страна на представители на собствената си институция/служба и от тези на партньорите;
- Не допуска противоречие между официално декларирани и реално поставяни цели на работа;
- Не допуска двойни стандарти по отношение на различни институции и служби;

Нагласи, качества:

- Толерантен и кооперативен към партньорите

ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ НА СПЕЦИАЛИСТ, УЧАСТВАЩ В ДЕЙНОСТИ С ДЕТЕ, ЖЕРТВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ И/ИЛИ НАСИЛИЕ

ПРИЛОЖЕНИЕ №2

Компетенция № 1. Познава и разбира детското развитие, когнитивните, емоционалните и социалните характеристики на всеки възрастов период. Разпознава белезите и симптомите на преживяно насилие от жертвата на престъпление.

Може да:

- Разпознава и се съобразява с етапите на емоционално, когнитивно, психо-социално, поведенческо, развитие на детето.
- Разпознава и се съобразява с проявите на психично и социално функциониране и на психично страдание при децата.
- Разпознава и се съобразява с проявите на влиянието на семейните връзки и интеракции върху психичното функциониране на човека – място на лицето в семейството, лоялност, връзки, и пр.
- Разпознава симптомите на различните видове насилие, идентифицира симптомите на насилие.
- Разпознава последиците от преживяно насилие, разпознава белезите/проявите на страданието в комуникацията и поведенческите реакции на детето.
- Разпознава особеностите на разкриване на преживяно сексуално насилие.
- Разпознава лоялността на лицето към извършителя/те на насилие.
- Разпознава симптомите на negliжиране, сплашване, отхвърляне, дискриминиране.
- Познава предимствата на съвременните подходи за разпит на деца, напр. Международния протокол за интервюиране на деца и съдейства за тяхното използване в интерес на правосъдието и в интерес на детето.

Компетенция № 2. Използва вербална и невербална комуникация по подходящ за детето начин

Може да:

- Да общува, да изгражда контакт, да използва език, разбираем за детето.
- Да разчита невербалните сигнали и езика на тялото на детето и връзката на емоционалното състояние на детето.
- Да използва различни форми на представяне на информацията като видеоматериали, специални брошури, интерактивни техники.
- Информира детето и неговото семейство за правата му като жертва на престъпление; информира пострадалия за правото му на участие и правото му да бъде чуто.
- Поднася информацията по разбираем за пострадалия и неговите близки начин.
- Информира лицето за правото му на индивидуална оценка, смисълът и целите на тази оценка, стъпките и съдържанието на нейното протичане.

Компетенция № 3. Познава и ползва ресурсите на нормативната рамка на правата на децата и тяхната закрила, на наказателното правосъдие, на други нормативни актове в името на най-добрия интерес на детето

Може да:

- Познава и прилага/застъпва се за прилагане правната рамка за правата на детето/на човека, за закрилата за гарантиране на човешките права, за закрила на деца в риск.
- Познава прилага/застъпва се за прилагане на разпоредбите на наказателното производство, особено тези, касаещи участието на деца/на жертви на престъпления в него.
- Познава прилага/застъпва се за прилагане правната рамка за достъп до социални услуги за хора в риск.
- Използва нормативните разпоредби в интерес на работата и в интерес на лицето, застъпва се за правата и интересите на жертвата на престъпление

- Използва специфичната, референтна, допълваща нормативна база и нормативни документи, касаещи лицето.
- Познава, съдейства за ползване или ползва стандартите/ протоколите за разпит на дете

Компетенция №4. Партнира с представители на други институции с цел координация на усилията за постигане на правосъдие и превенция на виктимизация на детето

Може да:

- Съгласува цели, действия, процедури с другите страни, засегнати от престъплението – детето, родителите, полицията, социалните служби и други като ползва рамката на Координационния механизъм
 - Когато има изразено съмнение за злоупотреба с дете, съдейства за предприемане на подходящи действия за закрила на детето и на мерки за защита от първия момент на среща на детето с правоохранителната и правозащитна система.
 - При сигнал за пострадало дете предприема своевременни действия и не забавя работата по случая, извършва действия и изслушва пострадалото дете и близките му в най-кратки срокове.
- Организира/участва професионално в мултидисциплинарна и междуинституционална среща с цел:
 - обсъждане и съгласуване на действията относно правораздаването и закрилата на пострадалото от престъпление дете;
 - по-добра координация и намаляване на рисковете от повторно и вторично виктимизиране на детето, както и оказване на допълнителна защита от сплашване или отмъщение.
- Обменя информация с партньорите:
 - Споделя професионална информация в интерес на случая и в рамките на правомощията си с органите, ангажирани по случая.
 - При възникнала нова или допълнителна информация по случая проявява активност и я споделя със съответните заинтересовани институции, работещи по случая, като част от доброто партньорство и заинтересованост от бързо и качествено решаване на случая.

- Съдейства за създаване на правила за координация, съответстващи на нуждите на конкретната общност/община
- Разбира значението на екипната работа за повишаване ефективността при решаване на случая и участва в нея
- Действа в рамките на своите компетенции и уважава мнението на членовете на екипа
- Разграничава личната си позиция от позицията на институцията, която представлява.
- Предприема действия за гарантиране на правата на пострадалото дете и защитата му пред всички институции и органи като спазва българското и международно законодателство.

Компетенция № 5. Спазва етични норми и правила за поведение към пострадалите от престъпление

Може да бъде:

- Коректен, толерантен и добронамерен към всяка жертва на престъпление;
- Използващ своите професионални компетенции, както и тези на службата, която представлява в интерес на пострадалите;
- Недопускащ злоупотреба с права, компетенции на службата в ущърб на правата и интересите на пострадалите;
- Не осъждащ, уважаващ достойнството на човека;
- Управляващ собствените си чувства, преживявания в отношенията с пострадалите;
- Не коментира човека по унижаващ достойнството му начин;
- Спазва професионална тайна, т.е. използва придобитата информация само за професионални цели;
- Безпристрастен, неутрален, с ясни професионални граници;
- Търпелив и съобразителен с поведението и ритъма на лицето;
- Приема и уважава различието, проявява недискриминативни нагласи.
- Проявява гъвкавост и съобразителност при прилагане на закона в интерес на пострадалите.

- Сигнализира съответната ресорна институция при установено поведение на нарушаване на настоящите правила за етично поведение на професионалистите, взаимодействащи с пострадали деца.

Към партньорите в мултидисциплинарния подход:

- Действа в рамките на своите компетенции;
- Уважава и зачита личното и професионално достойнство на партньорите;
- Проявява лоялност към общоприетите принципи и цели;
- Толерантен и кооперативен към партньорите;
- Проявява непримиримост към осъждащи, дискриминативни, унижаващи достойнството на пострадалите поведения и изказвания от страна на представители на собствената си институция/служба и от тези на партньорите;
- Не допуска противоречие между официално декларирани и реално поставяни цели на работа;
- Не допуска двойни стандарти по отношение на различни институции и служби.